

Eduskunta, Hallintovaliokunta

LAUSUNTO

23.2.2026

Viite: Hallintovaliokunnan kokous keskiviikkona 25.2.2026 klo 11.30

EOAK/1389/2026 HE 188/2025 VP HALLITUKSEN ESITYS EDUSKUNNALLE LAEIKSI ESITUTKINTALAIN, OIKEUDENKÄYNNISTÄ RIKOSASIOISSA ANNETUN LAIN JA OIKEUDENKÄYMISKAAREN 11 LUVUN 3 B §:N MUUTTAMISESTA

Hallintovaliokunta on pyytänyt kirjallista asiantuntijalausuntoa yllä mainitusta hallituksen esityksestä. Lausuntopyynnössä on pyydetty keskittymään erityisesti esitutkintaan ja syyteharkintaan ehdotettuihin muutoksiin ja niiden vaikutuksiin.

Esitän lausuntoni seuraavan.

1 YLEISTÄ

Hallituksen esitys sisältää ehdotuksia rikosprosessin sujuvoittamiseksi muuttamalla oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain, esitutkintalain ja oikeudenkäymiskaaren säännöksiä. Esitutkintaa ja syyteharkintaa koskevaa sääntelyä sujuvoitettaisiin muuttamalla asianomistajan yksityisoikeudellisen vaatimuksen käsittelyä, rikosilmoituksen kirjaamisvelvollisuutta, toimenpiteistä luopumista, esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän yhteistyövelvollisuutta, loppulausuntomenettelyä ja päätösten perusteluvelvollisuutta. Uusia, rikosprosessia sujuvoittavia säännöksiä ehdotetaan oikeuksien ja velvollisuuksien ilmoittamisesta kuulusteltavalle sekä tiedottamisesta esitutkinnassa. Erityisen laajojen rikosasioiden käsittelyä sujuvoitettaisiin myös mahdollistamalla yleistiedoksiannon käyttö ja rikosilmoituksen liittäminen samasta rikoksesta tehdylle aikaisemmalle ilmoitukselle.

2 ESITUTKINTAA JA SYYTEHARKINTAA KOSKEVAT MUUTOSEHDOTUKSET

2.1 Asianomistajan yksityisoikeudellisen vaatimuksen selvittäminen

Esitutkintalain 1 luvun 2 §:n 3 kohtaa ehdotetaan muutettavaksi. Voimassa olevan sääntelyn mukaan esitutkinnassa selvitetään asianomistajan yksityisoikeudellinen vaatimus, jos asianomistaja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (ROL) 3 luvun 9 §:n nojalla on pyytänyt syyttäjää ajamaan hänen vaatimustaan.

Ehdotetun muutoksen mukaan esitutkinnassa selvitettäisiin asianomistajan yksityisoikeudellinen vaatimus varaamalla hänelle tilaisuus sen esittämiseen, jos hän on em. ROL:n sääntelyn nojalla pyytänyt syyttäjää ajamaan hänen vaatimustaan, paitsi jos syyttäjä ilmoittaa, ettei ota vaatimusta ajaakseen.

Muutosta perustellaan ensinnäkin sillä, ehdotettu sääntely selkeyttäisi esitutkintalain (ETL) ja ROL:n säännöksiä suhteessa toisiinsa ja vastaisi voimassa olevan lainkohdan esitoissa (HE 82/1995 vp, s. 157) mainittua tarkoitusta, jonka mukaan esitutkintaviranomaisen tehtävänä ei ole yksityiskohtaisesti selvittää asianomistajan vaatimusta perusteineen. Toiseksi perusteluna on ROL:n 3 luvun 9 §:ään ehdotettu muutos, jonka mukaan syyttäjä voisi jo esitutinnan aikana tehdä ratkaisun asianomistajan yksityisoikeudellisen vaatimuksen ajamisesta.

Hallituksen esityksen nykytilaa koskevan selostuksen (s. 8) mukaan esimerkiksi laajoissa tietoverkkoa käyttäen toteutetuissa rikoksissa jo asianomistajien suuri lukumäärä saattaa merkitä sellaista olennaista haittaa, jonka perusteella syyttäjä ei ota asianomistajien vaatimuksia ajaakseen. Juuri tällaisissa asioissa käsittelyn sujuvuuden kannalta olisi tärkeää, että syyttäjä voisi tehdä ratkaisunsa jo etukäteen esitutinnan aikana. Mikäli hän ei ottaisi ajaakseen asianomistajien yksityisoikeudellisia vaatimuksia, ei niitä olisi tarpeen myöskään selvittää esitutkinnassa.

Lisäksi käytännössä on esiintynyt tilanteita, joissa asianomistaja on ilmoittanut vaativansa korvausta, muttei pyynnöstä huolimatta täsmennä korvausvaatimuksen määrää.

Minulla ei aihetta arvioida esitettyjä muutoksia toisin, kuin mitä perusteluissa on tehty. Ehdotukset ovat perusteltuja ja epäilemättä jouduttavat rikosasian kokonaiskäsittelyyn käytettyä aikaa erityisesti tilanteissa, joissa on paljon asianomistajia, joiden vaatimuksia syyttäjä ei tule ajamaan.

2.2 Rikosilmoituksen kirjaaminen

Hallituksen esityksessä esitetään ETL 3 luvun 1 §:ssä säädettyä rikosilmoituksen kirjaamisvelvollisuutta muutettavaksi niin, että ilmoituksen tiedot voidaan myös liittää samasta rikoksesta aiemmin kirjattuun rikosilmoitukseen. Samaa rikoskokonaisuutta koskevat ilmoitukset voidaan

käsitellä yhdellä rikosilmoituksella, jos se on epäiltyjen rikosten laadun ja asian tarkoituksenmukaisen käsittelyn kannalta perusteltua.

Tätä perustellaan sillä, että asian käsittelyn kannalta olisi pikemminkin selkeämpää käsitellä samaa rikosta koskevia ilmoituksia yhdessä sen sijaan, että erityisen laajassa rikosasiassa kirjattaisiin jopa tuhansia erillisiä rikosilmoituksia. Useiden samaa rikosta tai rikoskokonaisuutta koskevien ilmoitusten kirjaaminen yhdelle ilmoitukselle sujuvoittaisi myös muiden kuin erityisen laajojen, jopa tuhansia asianomistajia käsittävien rikoskokonaisuuksien käsittelyä. (s. 9–10)

Oikeusasiamiehen laillisuusvalvonnassa (EOAK/4988/2019) on katsottu, että voimassa olevan lain velvollisuus kirjata ilmoitus ei tarkoita, että esitutkintaviranomaisen tulisi aina olosuhteista riippumatta kirjata uusi erillinen ilmoitus (poliisiasian tietojärjestelmään), vaikka ilmoittaja tätä vaatisikin. Keskeistä on, että jokainen tutkintapyyntö kirjataan jotenkin. Ilmoittajan oikeusturva tai muutkaan syyt eivät mielestäni edellytä, että aina kirjataan uusi, erillinen rikosilmoitus.

Tältä osin minulla ei ole huomauttamista ehdotettuun.

Lisäksi ehdotetaan, että ilmoitusta ei kirjattaisi lainkaan, jos ilmoitus on epäselvä tai puutteellinen eikä ilmoituksen tekijä ole kehotuksesta huolimatta täsmentänyt tai täydentänyt ilmoitustaan ja ilmoitus on asian laatu huomioon ottaen olennaisesti puutteellinen. Ilmoitusta ei kirjattaisi myöskään, jos on ilmeistä, ettei ilmoitusta ole tehty 1 momentissa säädetyssä tarkoituksessa. Perustelujen mukaan kysymys jälkimmäisessä tilanteessa olisi esimerkiksi puhtaasti häirintätarkoituksessa laaditusta viestistä tai ilmoituksesta, jonka sisältämä tapahtuma on selvästi mielikuvituksen tai mielenhäiriön tuotetta. Tällaisissa tapauksissa eli jos jo ilmoituksen perusteella on ilmeistä, ettei rikosta ole tehty, voitaisiin rikosilmoitus jättää kirjaamatta ilman erillistä täydennyskehotusta (s. 66).

Kirjaamatta jättämisestä olisi tarvittaessa tehtävä esitutkintalain 11 luvun 1 §:n mukainen päätös.

Totean, että jo tällä hetkellä selvästi perusteettomat ilmoitukset voidaan käsitykseni mukaan käsitellä lyhyellä ilmoituksen kirjaamisella ja lyhyesti perustellulla päätöksellä. Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että esitutkintaviranomaisen ei tarvitsisi ottaa ilmoitusta vastaan, jos jo itse ilmoituksesta voi selvästi päätellä, ettei sen johdosta voi ryhtyä mihinkään esitutkintaviranomaiselle kuuluviin toimenpiteisiin. Jos kysymys on esimerkiksi selvästi psyykkisesti häiriintyneen henkilön tekemästä ilmoituksesta, joka ei sisällä mitään järjestelmällistä ilmiäntuloa ("henget uhkaavat", "säteilyä lämpöpattereista"), ei ilmoitusta tarvitsisi ottaa vastaan (Markku Fredman – Lauri Rautio – Matti Tolvanen – Marko Viitanen: Esitutkinta ja pakkokeinot, 2025, s. 259)

Pois lukien viimeksi mainitut esimerkit, pidän ongelmallisena, jos asioissa, jotka jätettäisiin esitutkintaprosessin ulkopuolelle, ei tehtäisi lainkaan

kirjallista perusteltua päätöstä. Esimerkiksi tilanteissa, joissa kehotuksesta huolimatta täydentämättä jäänyt ilmoitus jätetään kirjaamatta, ilmoittajalla voi olla myöhemmin saman rikoksena pitämänsä toiminnan jatkuessa intressi tehdä uusi ilmoitus, jota varten hän tarvitsisi tiedon siitä, miksi asiassa ei ole aloitettu esitutkintaa. Tämä ilmenisi päätöksen asianmukaisista perusteluista.

Siten ehdotettu "tarvittaessa" ei saa johtaa siihen, että päätöksen tekemättä jättäminen muodostuisi pääsäännöksi. Kiinnitän erityisesti huomiota siihen, että ilmoitetun rikoksen asianomistajalla tulee aina olla mahdollisuus saada sellainen päätös, joka ROL 1 luvun 14 §:n mukaisesti avaa asianomistajan toissijaisen syyteoikeuden käytön mahdollisuuden eli oikeuden nostaa itse syyte rikoksesta. Esitutkintaviranomaisen voi olla vaikea arvioida pelkän rikosilmoituksen perusteella, aikooko asianomistaja käyttää toissijaista syyteoikeuttaan siinä tapauksessa, että esitutkintaa ei toimiteta. Mielestäni päätös olisi tehtävä aina ilmoituksen tekijän pyytäessä sitä.

2.3 Esitutkinnan toimittamatta jättäminen ja lopettaminen

Voimassa olevan esitutkintalain 3 luvun 9 §:n mukaan esitutkinnan toimittamatta jättämisen ja aloitetun esitutkinnan lopettamisen edellytyksenä on se, että rikoksesta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa ja rikosta on kokonaisuutena arvostellen pidettävä ilmeisen vähäisenä ja että asianomistajalla ei ole asiassa vaatimuksia.

Edellytyksiä ehdotetaan muutettavaksi niin, että asianomistajan vaatimuksella ei enää olisi merkitystä. Esitutkinnan toimittamatta jättämisen ja lopettamisen edellytyksenä olisi sen sijaan, kuten voimassa olevassa laissa – rikoksesta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa ja rikosta on kokonaisuutena arvostellen pidettävä ilmeisen vähäisenä – sillä lisäyksellä, että tärkeä yleinen tai yksityinen etu ei muuta vaadi.

Ehdotuksella korostettaisiin ja tehostettaisiin viranomaisten harkintavaltaa rikosoikeudenhoidon resurssien suuntaamisessa. Esitutkinnan toimittamatta jättäminen tai lopettaminen ei saisi estyä yksin siitä syystä, että asianomistajalla on asiassa vaatimuksia, koska ne voivat olla objektiivisen arvion mukaan ilmeisen vähäisiä tai jopa selvästi perusteettomia. Rikoksella mahdollisesti aiheutettu vahinko olisi edelleen otettava huomioon arvioitaessa sitä, onko rikos ilmeisen vähäinen. Käytännössä kysymys olisi siitä, että esitutkintaviranomainen voisi selvimmissä tapauksissa päättää luopua toimenpiteistä, kun nykyisin vastaavassa tilanteessa tehtäisiin syyttäjälle esitys esitutkinnan rajoittamisesta. (s. 22).

Perustelujen (s. 68) mukaan asianomistajalle aiheutettua vahinkoa tulisi arvioida jatkossa osana sitä, onko rikos kokonaisuutena arvostellen ilmeisen vähäinen. Kynnys ei olisi erityisen korkea, vaan vielä suhteellisen vähäinenkin objektiivisesti perusteltu vahinko merkitsisi sitä, että tekoa ei voitaisi pitää enää ilmeisen vähäisenä.

Pidän ilmeisenä, että ehdotettu sinänsä tavoitteidensa mukaisesti tehostaisi viranomaisten harkintavaltaa rikosoikeudenhoidon resurssien suuntaamisessa. Vaarana kuitenkin voi olla, että tietyt vähäiset rikokset tulisivat käytännössä dekriminallisoiduiksi, kun esitutkintaviranomainen kroonisessa juttupaineessa suuntaisi resurssejaan vakavampien rikosten selvittämiseen.

Ylipäättään sen arvioiminen, mikä on tärkeä yleinen tai yksityinen etu sovellettavassa yksittäistapauksessa on erittäin tulkinnanvaraista, mikä edellyttää ohjeistusta sekä myös soveltamiskäytännön seurantaan yhdenmukaisuuden varmistamiseksi.

Edellä mainittujen soveltamisongelmien ehkäisemiseksi korostan perusteluissa esitetyin tavoin Poliisihallituksen ohjeistuksen tärkeyttä.

2.4 Ilmoitus epäillyn oikeuksista ja kuulusteltavalle tehtävät ilmoitukset

Minulla ei sinänsä ole huomauttamista ehdotuksesta, että epäillylle ilmoitetaan seikoista, jotka voidaan ottaa huomioon rangaistuksen lieventämisperusteena rikoslain 6 luvun 6 §:n nojalla. Tärkeää kuitenkin on, että ilmoitus tehdään neutraalisti ja korostaen, että asia on tuomioistuimen päätettävissä, mikäli asia etenee tuomioistuinkäsittelyyn. Ehdotus ei saa johtaa esimerkiksi esitutkinnan tunnustushakuisuuteen.

2.5 Esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän yhteistyövelvollisuus sekä loppulausuntomenettely

Esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän esitutkintayhteistyötä sääntelevään ETL 5 luvun 3 §:ään ehdotetaan lisättäväksi velvoite neuvotella tapauksissa, joissa on tehty ETL 5 luvun 1 §:ssä tarkoitettu ilmoitus syyttäjälle, siitä, mitä asian valmisteleminen syyteharkintaa ja oikeudenkäyntiä varten edellyttää. Näissä tilanteissa tutkinnanjohtajan olisi ennen esitutkinnan päättämistä neuvoteltava syyttäjän kanssa siitä, onko asia selvitetty riittävästi 1 luvun 2 §:ssä tarkoitettulla tavalla, jos asian laatu tai laajuus edellyttää neuvottelua tai jos esitutkinta on tarkoitus päättää saattamatta asiaa syyttäjän käsiteltäväksi.

Edelleen ehdotetaan lisättäväksi velvoite neuvotella loppulausuntopyynnön tarpeellisuudesta ja myös loppulausuntopyynnön sisällöstä ja sen mahdollisesti edellyttämistä toimenpiteistä sekä mahdollisesta tarpeesta esitutkinnan täydentämiseen annetun loppulausunnon johdosta.

Voimassa olevan ETL 5 luvun 3 §:n 2 momentin mukaan syyttäjän on tarvittavassa määrin osallistuttava esitutkintaan sen varmistamiseksi, että asia selvitetään 1 luvun 2 §:ssä tarkoitettulla tavalla. Tätä ehdotetaan muutettavaksi niin, että syyttäjän on muutenkin kuin 1 ja 2 momentissa tarkoitettulla tavalla tarvittavassa määrin osallistuttava esitutkintaan sen varmistamiseksi, että asia selvitetään 1 luvun 2 §:ssä tarkoitettulla tavalla.

Ehdotusta perustellaan sillä, että käytännössä on osoittautunut tarve kuulemismenettelyä aktiivisemmalle syyttäjän osallistumiselle ja syyttäjän juridisen asiantuntemuksen hyödyntämiselle esitutkinnan keskeisissä vaiheissa erityisesti laajemmissa rikosasioissa. Keskeisenä tavoitteena olisi rikosasian käsittelyn tehostaminen ja sujuvoittaminen käsittelyn kaikissa vaiheissa sekä esitutkinnan jälkeen toimitettavien lisätutkintojen vähentäminen. Pidän ehdotusta kannatettavana.

Totean kuitenkin laillisuusvalvonnassa havaitun, että useinkin syyttäjillä olisi tarve ja halu toteutunutta aktiivisemmin – muun muassa nyt ehdotetulla tavalla – osallistua esitutkintaan, mutta käytännössä käytettävissä olevat resurssit useinkin estävät tämän. Syyttäjien aika tosiasiaa kuluu pääosin syyteharkintaan ja asioiden pääkäsittelyssä toimimiseen. Syyttäjien nykyistä aktiivisempi osallistuminen esitutkintaan edellyttää käsitykseni mukaan syyttäjäresurssien riittävyyden varmistamista.

2.6 Perusteluvelvollisuuden keventäminen

ETL:n mukaisen esitutkintapäätöksen ja ROL:ssa tarkoitetun syyttämättäjäättämispäätöksen perusteluvelvollisuutta ehdotetaan kevennettäväksi niin, että päätös olisi perusteltava ”asian laadun ja laajuuden edellyttämällä tavalla”.

Ehdotuksen perustelujen mukaan muutoksella pyritään ohjaamaan perustelukäytäntöä tasapainoisempaan suuntaan siten, että perustelut mitoitettaisiin oikeusturvan tarpeeseen ja yksittäisen asian olosuhteisiin. Ehdotuksessa todetaan, että käytännössä on esiintynyt tarpeettoman laajoja perusteluja, joissa esimerkiksi siteerataan laajasti sellaisiakin oikeusohjeita, joilla ei ole ratkaisun kannalta merkitystä. Oikeudellisen ratkaisun perusteluvelvollisuuden laajuuden todetaan olevan riippuvainen asian laadusta eli etenkin siitä, miten selvä tai monitahoinen asia on kysymyksessä ja millaisia väitteitä siinä on esitetty.

Totean, että laillisuusvalvonnan havaintojen perusteella suurempi ongelma poliisin esitutkintapäätösten kohdalla käytännössä on, että päätöksiä ei joissain tapauksissa perustella lainkaan tai niin, että vakiintuneitten fraasien lisäksi päätöksessä ei ole mitään, mikä liittyisi käsillä olevaan konkreettiseen tapaukseen. Syyttämättäjäättämispäätöksissä vastaavaa ongelmaa ei ole havaittu.

En sinänsä vastusta ehdotusta, vaikka käsitykseni mukaan ehdotettu sääntely ei sinällään tuo mitään lisää vakiintuneeseen oikeustilaan. Jo nyt on pidetty riittävänä, että päätökset perustellaan asian laadun ja laajuuden edellyttämällä tavalla.

2.7 Yleistiedoksianto erityisen laajoissa rikosasioissa

ETL 11 luvun 1 §:n 3 momenttiin ehdotetaan lisäystä, jonka mukaan jos rikoksella on hyvin suuri määrä asianomistajia, esitutkintapäätös voidaan

antaa heille tiedoksi myös yleistiedoksiannolla noudattaen, mitä hallintolain 62 §:ssä säädetään.

Vastaavaa muutosta ehdotetaan ROL 3 luvun 10 §:n 2 momenttiin. Ehdotuksen mukaan tilanteissa, joissa asianomistajia tai muita, joilla on oikeus rikosasiassa esittää yksityisoikeudellinen vaatimus, on hyvin suuri määrä, voidaan kehoitus ilmoittaa vaatimukset ja sen perusteet antaa heille tiedoksi yleistiedoksiannolla noudattaen, mitä hallintolain 62 §:ssä säädetään.

Perustelujen (s. 76–77) mukaan riittävää laissa tarkoitetuksi ”hyvin suureksi määräksi” ei olisi, että heitä olisi 30, kuten hallintolain 55 §:ssä on säädetty. Rikoksella olisi lainkohdassa tarkoitettulla tavalla hyvin suuri määrä asianomistajia, jos heitä olisi useita satoja tai tuhansia. Ainakin 200 asianomistajaa voitaisiin pitää hyvin suurena määränä.

Totean, että perusteluissa annetut esimerkit ainakin jossain määrin ohjaavat soveltajiaan, mutta vaarana on, että ehdotettu sääntely johtaa monenlaisiin käytäntöihin.

2.8 Tiedottaminen esitutkinnassa

Esitutkinnasta tiedottamista sääntelevään ETL 11:7:n 2 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi mahdollisuus antaa henkilön nimi julkisuuteen, jos hän on itse antanut sen julkisuuteen tai suostunut siihen.

Perustelujen mukaan tilanteessa, jossa henkilö on itse antanut tiedon asemastaan esitutkinnassa julkisuuteen tai muutoin suostunut sen ilmaisemiseen, tulisi esitutkintaviranomaisella olla mahdollisuus tämän tiedon vahvistamiseen. Tällöin ei syntyisi tarpeettomasti sellaista käsitystä, että esitutkintaviranomainen salailee asiaa.

Käsitykseni mukaan tällaisessa tilanteessa ei ole tarvetta salassapidon taustalla olevalle ajatukselle siitä, että ketään ei saa aiheettomasti saattaa epäilyksenalaiseksi ja kenellekään ei saa tarpeettomasti aiheuttaa vahinkoa tai haittaa, kun vain varmistutaan siitä, että henkilö on itse oma-aloitteisesti tullut julkisuuteen asian suhteen.

Kiinnitän huomiota siihen, että ehdotuksessa mainitun suostumuksen tiedusteleminen edellyttää varovaisuutta ja hienotunteisuutta. On nimittäin vaarana, että poliisin tiedustellessa tällaista asiaa asianosainen kokee, että hänen on viranomaisen yhteydenoton vuoksi syytä suostua julkisuuteen, vaikka hän ei tosiasiassa tällaista haluaisi.

2.9 Kirjallinen menettely

Hallituksen esityksen mukaan käräjäoikeuksien kirjallisen menettelyn soveltamisalaa laajennettaisiin korottamalla menettelyyn soveltuvien rikosten enimmäisrangaistusta koskevaa edellytystä siten, että kirjallisessa menettelyssä voitaisiin ratkaista syyte teosta, josta säädetty ankarin

rangaistus olisi enintään neljä vuotta vankeutta (nykyisin kaksi vuotta). Tämä muutos mahdollistaisi kirjallisen menettelyn lähes kaikkia kvalifioituja rikoksia koskevien syytteiden käsittelyssä. Tällaisia rikoksia olisivat esimerkiksi törkeä lahjuksen antaminen, törkeä eläinsuojelurikos, törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelu, törkeä vapaudenriisto, törkeä luonnonsuojelurikos ja törkeä sisäpiirintiedon väärinkäyttö.

Suhtaudun varauksellisesti siihen, että syytteitä yllä mainituista vakavista ja tunnusmerkistöiltään moniulotteisista rikoksista voitaisiin käsitellä kirjallisessa menettelyssä. Myös tunnusmerkistöltään yksinkertaisempiin ja yleisempiin rikoksiin kuten törkeään vahingontekoon, törkeään varkauteen tai törkeään petokseen saattaa liittyä vaikeita rikoksen törkeyden kokonaisarviontiin kuuluvia kysymyksiä, joita ei yleensä voida ratkaista kirjallisessa menettelyssä.

Pidän ehdotettua kirjallisen menettelyn soveltamisalan laajentamista hyvin ongelmallisena myös oikeudenkäynnin julkisuusperiaatteen tosiasiallisen toteutumisen kannalta.

Kirjallisen menettelyn käyttöalaa ei nähdäkseni tulisi laajentaa koskemaan teon huolellista kokonaisarviointia edellyttäviä törkeitä rikoksia, joiden erityiset kvalifiointiperusteetkin saattavat olla vaikeatulkintaisia (esim. erityinen raakuus ja julmuus) ja edellyttää riidattomissakin tapauksissa tuomioistuinkontrollilta erityistä tarkkuutta. Oikeuskäytännössä rikoksen törkeyden kokonaisarvostelu on usein hyvin tapauskohtaista (KKO 2013:57, kohdat 5–8). Rikoksen laji ja teko-olosuhteiden pienetkin yksityiskohdat voivat vaikuttaa siihen, millä tavoin rikoksen törkeys kokonaisuutena arvioidaan. Pelkästään rikoksen törkeän tekemuodon jonkin kvalifiointiperusteen täytyminen ei välttämättä riitä rikoksen katsomiseen kokonaisuutena arvostellen törkeäksi. Kokonaisarvostelun painoarvo rikoksen törkeyden arvioinnissa voi vaihdella. Ratkaisussaan KKO 2011:102 (kohta 13) korkein oikeus on katsonut, että kokonaisarvostelulla on lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa painava merkitys, koska vakavuudeltaan hyvin erilaiset teot voivat täyttää tunnusmerkistön mukaiset kvalifiointiperusteet.

Törkeitä rikoksia koskevan luonnostellun muutoksen arveluttavuus korostuu, kun sen lisäksi väljennettäisiin 5 a luvun 1 §:ssä säädettyä vastaajan tunnustukseen ja suostumuksen antamiseen liittyvää kirjallisen menettelyn käytön edellytystä.

Muutosta on hallituksen esityksen sivulla 82 kuvattu seuraavasti:

”Toiseksi muutettaisiin vastaajan tunnustukseen ja suostumukseen liittyvää edellytystä (2 kohta). Kirjallinen menettely säädettäisiin mahdolliseksi, jos vastaaja on tunnustanut syyttäjän syytteessä kuvatun teon ja ilmoittanut aikovansa suostua asian käsittelemiseen kirjallisessa menettelyssä eikä toisaalta ole määrääjassa vaatinut pääkäsittelyn toimittamista asiassa.”

Hallituksen esityksen mukaan kirjallisessa menettelyssä käsiteltävän syytteen tulisi jatkossakin koskea sellaista tekoa, jonka vastaaja on esitutkinnassa tai sen jälkeen tunnustanut. Tunnustus tarkoittaisi, että vastaaja on ilmoittanut syytteen teonkuvauksessa mainittujen seikkojen olevan totta. Selvää on, ettei vastaaja voi etukäteen tunnustaa syytteen teonkuvausta, koska sellaista ei ole käytettävissä esitutinnan aikana. Käytännössä nyt ehdotettava menettely edellyttäisi sitä, että syyttäjä muotoilee kirjallisessa menettelyssä syytteen esitutkinnassa tunnustettuja tosiseikkoja vastaavaksi.

Hallituksen esityksen (s. 26–27) mukaan tavoitteena on muun ohessa asian käsittely edullisimmassa ja nopeimmassa menettelyssä ja siten kirjallisen menettelyn käytön lisääminen.

Jos syyttäjä haluaa toimia hallituksen esityksen tavoitteen mukaisesti – määrällisten ja ajallisten tavoitteiden paineissa – ja ”muotoilee kirjallisessa menettelyssä syytteen esitutkinnassa tunnustettuja tosiseikkoja vastaavaksi”, voi se johtaa esimerkiksi seuraavanlaiseen tilanteeseen.

Henkilö on tavattu jonkin kello- ja kultakaupan edustalta ikkunan rikkoneena tyhjien kassien kanssa ilmeisenä tarkoituksenaan mennä rikutusta ikkunasta sisään anastamaan tavaraa. Tultuaan keskeytetyksi ennen ehtimistään sisälle liikkeeseen hän esitutkinnassa rikoksesta epäiltynä kuultuna tunnustaa rikkoneensa ikkunan ja tämän olleen hänen ainoa tarkoituksensa eikä mitään aikomusta mennä sisälle anastamaan omaisuutta ole ollut. Jos syyttäjä toteuttaa hallituksen esityksen mukaisia tavoitteita, hän nostaa syytteen vahingonteosta törkeän varkauden yrityksen sijaan.

Mielestäni asetelma heikentää rikosoikeudellisen järjestelmän legitimitettiä ainakin jossain määrin samalla tavalla kuin esimerkiksi syyteneuvottelujärjestelmä.

Oikeusasiamies
Jari Råman

Esittelijäneuvos
Mikko Eteläpää

Asiakirja on hyväksytty sähköisesti asianhallintajärjestelmässä.